

Halina Czubasiewicz

Opis stanowiska pracy jako narzędzie zarządzania

Opis stanowiska pracy

Opis stanowiska pracy jest sformalizowanym narzędziem organizatorskim precyzującym rolę stanowiska w organizacji. Powstaje na pewnym etapie projektowania organizacji.

Podjęcie dzieła zaprojektowania organizacji, cały proces można ująć w następujących etapach:

Etap 1. Generowanie celów. Na tym etapie określamy wszystkie cele, które – zdaniem projektanta – powinny być zrealizowane w ramach projektowanego systemu, dbając jedynie, aby każdy z zakładanych celów spełniał warunki realności, konkretności, mierzalności stopnia osiągnięcia celów.

Etap 2. Hierarchizacja celów. Wśród wygenerowanej listy celów wyróżniamy cele główne, pomocnicze i dodatkowe.

Cele **główne** mają najistotniejsze znaczenie wśród innych celów. To do realizacji tych celów projektujemy organizację. Cel główny jest często odzwierciedlony w nazwie tworzonej organizacji (np. badania naukowe i kształcenie młodzieży na poziomie szkoły wyższej – Wyższa Szkoła .....).

Cele **pomocnicze** mają istotny związek z realizacją celów głównych, ale gdyby nie szczególne powody (ekonomiczne, niezawodności, inne) organizacja, zamiast realizacji tych celów we własnej strukturze, mogłaby zakupić ich realizację w otoczeniu organizacji.

Cele **dodatkowe** związane są z realizacją przez organizację działań na rzecz własnych pracowników, terenu, na którym organizacja będzie zlokalizowana, zagospodarowaniem odpadów produkcyjnych lub nadwyżek mocy produkcyjnej.

Etap 3. Podział celów. Wygenerowane cele rozpisywane są na działania indywidualne. Pozwala to na skatalogowanie czynności, które należy wykonać, aby zrealizować cel. Na tym etapie istotne jest uwzględnienie kompletności podziału i następstwo w czasie.

Etap 4. Tworzenie stanowisk pracy. Łącząc, wg racjonalnie przyjętych kryteriów, działania indywidualne, tworzymy zakres zadań dla danego stanowiska pracy. Zgodnie z podstawowym prawem porządku organizacyjnego, określając zadania dla stanowiska pracy, określamy równe zadaniom uprawnienia i odpowiedzialność. Zadania, uprawnienia i odpowiedzialność wyznaczają rolę stanowiska w projektowanej organizacji, zwykle znajduje to odzwierciedlenie w nazwie stanowiska pracy.

Etap 5. Łączenie stanowisk organizacyjnych w komórki wyższego rzędu: w sekcje, działy, wydziały, piony. Na tym etapie, posługując się metodami określania potencjalnej rozpiętości kierowania, łączymy stanowiska w komórki organizacyjne wyższego rzędu, wyodrębniając jednocześnie stanowiska kierownicze, dla których również określamy obszar zadań, uprawnień odpowiedzialności, precyzując rolę tych stanowisk w projektowanej strukturze organizacyjnej.

Etap 6. Projektowanie więzi organizacyjnych – budowanie wewnętrznego systemu informacyjnego. Łącząc stanowiska organizacyjne w strukturę, określamy zasady podległości i nadrzędności komórek, projektując system powiązań **hierarchicznych**, zasady wspomagania doradczego, projektując system powiązań **funkcjonalnych**, zasady koordynacji i współpracy, określając system powiązań **technicznych** oraz pozostałych powiązań informacyjnych. Projektując powiązania organizacyjne, określamy zadania komórek jako nadawców i odbiorców informacji oraz rodzaj informacji przekazywanych między nimi.

Etap 7. Formalizacja rozwiązania organizacyjnego. Utrwalenie rozwiązania organizacyjnego za pomocą dokumentów formalizujących organizację.

Wśród dokumentów formalizujących organizację powinien powstać dokument–narzędzie, formalizujący rolę stanowiska w organizacji – **opis stanowiska pracy**.

Jak zaprezentowano w powyższym procesie, w wyniku projektowania organizacji powstaje większość informacji uwzględniających w opisie stanowiska pracy. Tak więc, w etapie 4. projektowania precyzowane są zadania, uprawnienia, odpowiedzialność stanowiska, w etapie 5. powiązania z innymi stanowiskami w organizacji, w tym powiązania służbowe, funkcjonalne, techniczne i informacyjne. Dane uzyskane w trakcie projektowania, tworzone przez projektantów systemu, są najbardziej racjonalnym źródłem informacji do opisu stanowiska pracy.

Struktura opisu stanowiska pracy

Opis stanowiska pracy jest niezbędnym narzędziem w wielu obszarach zarządzania organizacją. Niezależnie od procesu, który prowadzi do powstania tego narzędzia, można wyróżnić wspólne dla wszystkich koncepcji części składowe. Są to:

1. Nazwa stanowiska

2. Forma zatrudnienia i wynagradzania:
  - jaka jest forma zatrudnienia
  - jaka jest forma wynagrodzenia
  - dodatkowe elementy wynagrodzenia
3. Miejsce stanowiska w strukturze organizacyjnej
  - komu stanowisko podlega
  - kto podlega stanowisku
4. Zastępstwa:
  - aktywne, kogo stanowisko zastępuje
  - pasywne, przez kogo jest zastępowane.
5. Zadania:
  - zadania stanowiska, wynikające z roli stanowiska.
6. Uprawnienia
7. Odpowiedzialność
8. Współpraca stanowiska:
  - stanowisko współpracuje ściśle z następującymi stanowiskami wewnątrz firmy,
  - stanowisko współpracuje ściśle z następującymi stanowiskami na zewnątrz firmy
9. Kryteria oceny stanowiska
10. Oczekiwania wobec zatrudnionego:
  - wiedza i wykształcenie,
  - doświadczenie,
  - dodatkowe umiejętności,
  - cechy osobowe.

Informacje pozwalające rzetelnie sporządzić opis stanowiska pracy uzyskuje się w trakcie projektowania organizacji. Projektant systemu, znając i szczegółowo rozumiejąc role stanowiska pracy, powinien również określić oczekiwania wobec zatrudnionego. Pomocne w tym zakresie jest określenie wymagań wobec stanowiska w trzech obszarach: niezbędne, pożądane, wykluczające¹⁾. Punkt 10. „Oczekiwania wobec zatrudnionego” przybierze formę:

Tab. 1. Oczekiwania wobec zatrudnionego

Oczekiwania wobec zatrudnionego	niezbędne	pożądane	wykluczające
Wykształcenie i wiedza Doświadczenie Dodatkowe umiejętności Cechy osobowe			

Najistotniejszym, a zarazem trudnym do wykonania elementem opisu stanowiska jest rzetelne określenie zadań, uprawnień i odpowiedzialności. Często w sporządzanych opisach jest nieostra granica między tymi trzema kategoriami. Również zbyt ogólne określenie uprawnień i odpowiedzialności czyni to narzędzie mało przydatnym w praktyce zarządzania. Wnikliwe rozdzielenie tych kategorii zaprezentowano w pracy R. Rutki²⁾.

Zadania są wynikiem podziału pracy. Przy projektowaniu zadań w celach opisu stanowisk, należy uwzględnić dynamikę funkcjonowania firmy w burzliwym otoczeniu. Im dynamika funkcjonowania jest

większa, tym w opisie stanowiska pracy należy bardziej akcentować odpowiedzialność niż zadania.

Zadania precyzują rolę opisywanego stanowiska w organizacji. R. Rutka³⁾, mówiąc o zadaniach, stwierdza, że są one formą uszczegółowienia obowiązków, informują o formie i zakresie specjalizacji stanowisk i komórek organizacyjnych.

Uprawnienia do podejmowania decyzji i działań wyznaczają zakres samodzielnego stanowiska. Mogą przybierać formę upoważnienia stanowiska do⁴⁾:

- podejmowania określonych działań wykonawczych,
- dostarczania środków działania niezbędnych do wykonywania zadań,
- decydowania o sposobach realizacji przyznaných zadań,
- dysponowania środkami finansowymi i rzeczowymi w określonym zakresie,
- dysponowania ludźmi – uprawnienia kierownicze,
- decydowania o celach i strategii działania podległych komórek.

Odpowiedzialność – obejmuje odpowiedzialność moralną, prawną i ekonomiczną. Jak słusznie zauważa R. Rutka⁵⁾, odpowiedzialność pracownika wynika z utożsamiania się z losami firmy, jej wynikami ekonomicznymi i pozycją na rynku. Egzekutorem odpowiedzialności jest nie tylko sąd, urząd skarbowy czy zwierzchnik, lecz także klient i współpracownicy.

Zakres odpowiedzialności wyznaczają miejsce i rola stanowiska w organizacji. Ma wyraźnie hierarchiczny charakter. Określenie odpowiedzialności może przybrać formę bardziej ogólną od zadań, będąc jednocześnie precyzyjnie sformułowanym zakresem oczekiwań w tej kategorii.

Przy wzrastającej dynamice otoczenia, bardziej akcentowane są uprawnienia i odpowiedzialność,

a mniej zadania, które coraz trudniej wyartykułować, nie powodując luk, ograniczających sprawność działania na stanowisku.

Wykorzystanie opisu stanowiska pracy

Opis stanowiska pracy jest przede wszystkim narzędziem w obszarze **zarządzania kadrami**.

■ **Planowanie zatrudnienia** – jest procesem analizowania i ustalania potrzeb organizacji w zakresie ilości i jakości (wiedza, umiejętności, ewentualne cechy psychosocjologiczne) pracowników. Celem plano-

wania zatrudnienia jest zapewnienie firmie odpowiedniej liczby pracowników z określonymi kwalifikacjami i potencjałem rozwojowym. Planując zatrudnienie musimy uwzględnić wiele czynników; wśród nich najistotniejszym jest strategia firmy. Realność strategii w dużym stopniu zależy od spójności z oczekiwaniami dotyczącymi zatrudnienia. Etapem wstępnym w planowaniu zatrudnienia jest analiza zasobów. Jednym z punktów analizy jest odpowiedź na pytanie, czy osoby zatrudnione w firmie posiadają kwalifikacje zgodne z oczekiwaniami charakterystycznymi dla analizowanych stanowisk. Dobrze przygotowane opisy stanowisk są punktem odniesienia dla powyższego procesu.

Porównując rzeczywiste kwalifikacje z oczekiwaniami, zawartymi w opisie stanowiska, możemy stwierdzić czy i w jakim zakresie występują rozbieżności oraz na ile stwierdzone rozbieżności będą rzutować na planowane zatrudnienia.

■ **Rekrutacja i selekcja** – jest procesem, w którym poszukuje się kandydatów na poszczególne stanowiska pracy, a następnie dokonuje się wyboru spośród kandydatów tego, który najlepiej spełnia oczekiwania wyznaczone rolą w organizacji. Opis stanowiska zawiera niezbędne informacje o roli stanowiska pracy i oczekiwaniach wobec osób zatrudnionych na stanowisku. Jest punktem wyjścia do określenia kryteriów doboru i oceny kandydatów na stanowiska, a także doboru najbardziej racjonalnych metod selekcji kandydatów. Przygotowane przez organizatora – projektanta systemu organizacyjnego – narzędzie jest podstawowym zbiorem informacji dla pracowników sfery zarządzania kadrami, w tym psychologów przygotowujących i realizujących proces rekrutacji i selekcji kandydatów na stanowiska.

Zakończeniem procesu selekcji jest zatrudnienie wyłonionego kandydata na stanowisku. Zatrudniając nowego pracownika należy we właściwy sposób wprowadzić go do pracy. Obok innych zadań, związanych z wprowadzeniem do pracy, należy zapoznać pracownika z zadaniami, uprawnieniami, odpowiedzialnością, miejscem w strukturze organizacyjnej. Te informacje są elementami opisu stanowiska pracy.

■ **Wynagradzanie** – powinno w świadomy sposób nagradzać działania, które prowadzą do osiągnięcia celów organizacji. System wynagradzania musi wspierać cele organizacji⁶⁾; aby to osiągnąć, wynagradzanie musi być spójne z rolą stanowiska w organizacji.

Projektując systemy wynagradzania, dokonujemy analizy opisów stanowisk pracy. Pozwala to na pogrupowanie stanowisk, a następnie wartościowanie pracy, wykorzystując informacje zawarte w opisach stanowisk, dotyczące złożoności pracy, odpowiedzialności warunków pracy. Wykorzystując w procesie wartościowania informacje zawarte w opisach stanowisk pracy, zmniejsza się ryzyko subiektywizmu wyceny poszczególnych kryteriów.

■ **Planowanie karier – rotacja na stanowiskach – szkolenie i rozwój kadry.** Opis stanowiska pracy może być wykorzystywany w ocenie, czy osoby zatrudnione na stanowiskach spełniają zakładane wymaga-

nia. Taki przegląd kadry pozwala opracować program uzupełniania kwalifikacji, doskonalenia umiejętności, a także przesunięć na stanowiskach, aby racjonalizować wykorzystanie potencjału zatrudnionych pracowników. Jest to również podstawa do planowania karier.

Planując ścieżkę awansu pracownika na kolejne stanowiska można określić zakres niezbędnego szkolenia i doskonalenia umiejętności pracownika, aby przygotować go do nowych ról i zadań.

■ **Oceny okresowe pracowników** – system ocen okresowych pracowników traktowany jest jako narzędzie świadomego oddziaływania w zakresie identyfikacji potencjału kadrowego, kształtowania potencjału kadrowego zgodnie z oczekiwaniami wynikającymi ze strategii firmy, zarządzania potencjałem kadrowym, motywowania zgodnego z określonymi wymaganiami wobec pracowników, wspomaganie, utrwalanie lub zmiany kultury organizacyjnej, transformacji i celów firmy na oczekiwania wobec pracowników.

Aby narzędzie w postaci systemu ocen okresowych pracowników gwarantowało świadome oddziaływanie w powyższych obszarach zarządzania, kryteria systemu ocen muszą nawiązywać do oczekiwanej roli stanowiska pracy.

Projektując system ocen okresowych pracowników, wykorzystuje się opis stanowisk pracy, aby pogrupować stanowiska w jednorodne zbiory stanowisk, które mogą być modelowane i oceniane przez ten sam zestaw kryteriów oceny.

Kryteria oceny pracownika muszą respektować i nawiązywać do roli stanowiska, wyznaczonego przez rozwiązanie organizacyjne i strategię firmy, zawartą w dobrze przygotowanym opisie stanowiska pracy.

Poza systemem zarządzania kadrami, opis stanowiska pracy jest wykorzystywany do:

- projektowania systemów informacyjnych – zadania, uprawnienia i odpowiedzialność są podstawą określenia potrzeb informacyjnych stanowiska, a także kierunków komunikowania się w strukturze;
- projektowania systemów zarządzania przez jakość – procedury jakościowe muszą być zgodne z zadaniami, uprawnieniami i odpowiedzialnością, a także z kierunkami współpracy stanowisk;
- projektowania pozostałych systemów przedsiębiorstwa.

Halina Czubasiewicz

PRZYPISY

- ¹⁾ J. ZASADZKA, P. Dwojcki, *Jak cię piszą...*, „Personel” 2/96, s. 5.
- ²⁾ Por. R. RUTKA, *Jak budować regulamin organizacyjny w przedsiębiorstwie*. „Poradnik organizatora”. ODDK Gdańsk s. 103–123.
- ³⁾ Tamże s. 108.
- ⁴⁾ Por. tamże s. 111.
- ⁵⁾ Op. cit. s. 117.
- ⁶⁾ Por. M. KOSTERA, *Polityka płacowa*, „Przegląd Organizacji” Nr 8–9/1990.